

YUSİF SEYİDOV VƏ SÖZ SƏNƏTKARLIĞI

Yusif Mir Əhməd oğlu Seyidov, XX əsr Azərbaycan dilçilik elmi və mədəniyyətinin inkişafında səmərəli xidmətlər göstərən M.A.Şirəliyev, Ə.Dəmirçizadə, M.Hüseynzadə, H.Mirzəzadə kimi klassik-ustad dilçi alimlərin yaradıcı ənənələrini xüsusi həvəslə davam və inkişaf etdirən, A.Axundov, M.Adilov, T.Hacıyev kimi yeni yaradıcı alimlər nəslinə mənsub olan əbədiyaşar ziyalı, vətəndaş dilçi alimlərdən idi. Müqəddəs “Qurani-Kərim”in, N.Gəncəvi kimi dahi ustadların dediyi: “Alimdir gözümdə ən uca olan, qüvvət elmdədir, başqa cür heç kəs, heç kimə üstünlük göstərə bilməz” qüdrətində olan yeni nəslin ustad söz sənətkarlarından olan Yusif Seyidov bu gün də, Azərbaycan dilçilik elmində öz alimlik qüruru ilə yad edilir.

Onun elmi fəaliyyəti, yaradıcı xidmətləri, dilçilik elminin inkişafı sahəsində göstərdiyi fədakarlığı çoxsaylı elmi yaradıcılığında, qiymətli əsərlərində çox aydın görünməkdədir. Ədəbiyyat və dilçilik elmi tarixindən də məlumdur ki, söz – söz yaradıcılığı, söz sənətkarlığı həm elmi-nəzəri, həm də bədii ədəbiyyatın əsas mövzularından, müstəqil amillərindən olmuşdur. Bu haqda çoxsaylı bədii və elmi nümunələr mövcuddur; “Sözün sirri”, “Söz tarixinin yuvası”, “Biz sözü seçdik”, “Söz aləminə səyahət” və s. kimi dəyərli elmi-nəzəri əsərlər yazılmışdır. Böyük alim Yusif Seyidov da alimlik ömrünün qüdrətli yaradıcılıq fəaliyyətinin çox hissəsini sözün tədqiqinə həsr etmişdir. O, söz haqqında yazılmışlardan fərqli olaraq sözün obrazını – portretini yaratmış, onu insan amilinin əsas vahidi müsbət ideal faktı olduğunu sübut etmişdir. Bütün bədii-elmi fəaliyyətlərinin mədəniyyətlə bağlı olan elmi yaradıcılıq sahələrinin sözdən keçdiyini təsdiq edə bilmişdir.

Y.Seyidov sinkretik yaradıcılığa malik alim idi. Ədəbiyyatı, klassik və müasir sənətkarları, tarixi yaxşı bilirdi. O, qüdrətli söz xiridarı olmaqla yanaşı həm də mahir söz ustası idi. Yaradıcılığına bələd olanlar təsdiq edirlər ki, “Bir inci saflığı” olan suyun – sözün qadrini o, dərinlən bilirdi. Yazdığı elmi-nəzəri məqalələrdə, monoqrafiyalarda nəinki sözə ehtiyatla yanaşır, həm də onu qoruyur, müdafiə edirdi. İnsanı “uyqudan bidar edən söz”, Y.Seyidov üçün hər şey – mədəniyyət, əxlaq, tərbiyə, reallıq, fərqlənmək demək idi. Sözə əzəmət, qüdrətli varlıq kimi baxırdı. Çox yox, onun “Ədəbi tənqid və bədii dil”, “Yazıçı və dil”, “Sözün qüdrəti” monoqrafiyalarını oxumaq kifayətdir ki, “Y.Seyidov və söz sənətkarlığı” haqqında müfəssəl məlumat əldə edə biləsən. Bu əsərlərdə Y.Seyidov yalnız dilçi alim kimi çıxış etmir, klassik və müasir poeziyanın, bədii nəsr və dramaturgiyanın, xüsusilə o sənət yaradıcılıq sahələri ki, söz yaradıcılığı ilə bağlıdır, onlarda sözə yanaşma, ondan istifadə, söz düzümü, söz sırası, xüsusilə sözə hörmət, diqqət, məhəbbət və qayğı məsələlərini diqqətlə axtarır, araşdırır. Y.Seyidov nəinki bədii ədəbiyyat, söz yaradıcılığı ilə məşğul olanlar üçün, eləcə də öz dilində danışan bütün insanlar üçün sözü əmanət hesab edir, qüdrətli sözün qüdrətini bilməyi tövsiyə edir, onu insanı insan, şəxsiyyəti şəxsiyyət, ziyalıyı ziyalı edən qüvvə, varlıq kimi qiymətləndirir, onun yaranma, var olma səbəblərinə toxunur. Deyirdi ki, “... söz ürək qanı ilə isinəndə, öz qidasını ürəkdən alanda onun təsiri qüvvətli, ömrü uzun olur, belə sözü hamı qəbul edir, qiymətləndirir”. Söz sənəti bədii ədəbiyyatla, mətbuatla bilavasitə bağlı olduğu üçün Y.Seyidov bu sahələri dərinlən öyrənməyə çox meyilli olmuşdur. Özü də dönə-dönə qeyd etmişdir ki, “Sözün və dilin təsir gücündən istifadənin tarixi qədimlərdən başlayır. Bədii söz xalq bahadırlarının, qəhrəmanların, sərkərdələrin əlində həmişə ən müqəddir silah olmuşdur”. Y.Seyidovun silah rolu oynayan sözə münasibəti “Sözün qüdrəti” monoqrafiyasında çox aydın ifadə olunmuşdur. Kitab əsasən poeziyada – şeirdə söz məsələlərinə həsr olunmuşdur. Y.Seyidov, S.Vurğun, S.Rüstəm, R.Rza, M.Rahim, O.Sarıvəlli, B.Vahabzadə, N.Xəzri, H.Arif, Qabil, İbrahim Kəbirli, Mədinə Gülgün, Hökümə Billuri, Novruz Gəncəli, Qasım Qasımzadə, Atif Zeynallı, Gəray Fəzli, İsmayıl Cəfərpur, Əliğa Kürçaylı, Davud Ordubağlı kimi şairlərin sözə yanaşma, sözdən bəhrələnmə və istifadə məsələlərindən bəhs edir. Yusif Seyidov monoqrafiyanın ikinci hissəsini “Hər sözün arxasında uçan quşam” başlığı ilə verir. Əvvələn, qeyd edir ki, bu başlıqda çox böyük məna var. Başlıq, diqqət, məhəbbət, qayğı, etibar, nəzarət və s. kimi müdafiə xarakterli mənalar ifadə etməklə yanaşı sözə bir növ sahiblik edən qüvvənin diqqət və nəzarətini yüksək qiymətləndirir. Görün Y.Seyidov söz barəsində nə yazır?! “Hər söz arxasında uçan quş” olan şairlərimizin böyük bir dəstəsinin poeziyaya gəlişini, bu yoldakı addımlarını, axtarıqlarını, məhəbbət və arzularını bundan yaxşı necə ifadə etmək olar... bu ifadə daha çox bu günkü şeirimizdə möhkəm yer tutan bir sıra cavan şailərə aiddir. Söz arxasınca uçuş, şeir üçün yalnız sözlər seçib onları misralara düzməklə məhdudlaşmır. Böyük N.Gəncəvinin dediyi kimi,

Sözü mənzum demək asandır-asan,

Gərək nəzm üstündə möhkəm durasan.

Sözə qayğı, ana dilinə məhəbbət, sözün və dilin şəhdini – şirəsinə, qüvvətini, qüdrətini duymaq, bu uçuşun üföqlərini genişləndirir, mənasını, məzmununu artırır, “50-ci illərdən sonra poeziyaya gələn şairlər”... sözdən sözə fərq görür, haqq sözün, ədalətli sözün gücünü görür... N.Həsənzadə, X.Rza, C.Novruz, S.Tahir, F.Sadiq, M.Araz və bir sıra başqa görkəmli şairlərin yaradıcılıqları bu problemlərlə zəngindir” (1, səh. 172). Belə tutarlı qeydlərdən sonra Yusif Seyidov o illər üçün cavan olan şairlərin sözə, ana dilinə münasibətinə toxunur. Haqqında bəhs etdiyi hər bir şairin poeziyası ilə tanış olur. Şeirə, dilə münasibətini, özlərinə məxsus üslublarını öyrənir, diqqətlə nəzərdən keçirir, hər biri haqqında dil və söz əhatəsində ümumiləşdirmələr aparır. Y.Seyidov N.Həsənzadə poeziyanın dilindən, sözdən istifadəsindən danışarkən qeyd edir ki, “Onun yaradıcılığında sözün xüsusi çəkisi var. Şairin dilinin rəvanlığı, əsərlərindəki məqsəd aydınlığı, poetik vüsət və başqa keyfiyyətlər onun sözə həssaslığı ilə, söz seçmək, onu cilalamaq bacarığı ilə əlaqədardır” (1, səh. 174). Bu mülahizəsindən sonra şairin poeziyasında sözlə bağlı

Bəzən,
Tunc heykəli zaman uçurur,
Sözdən tökülürsə,

O heykəl durur. – kimi tutarlı nümunələr gətirir, onları yüksək elmilik, sənətkarlıqla təhlil və şərh edir. Şairin sazla bağlı irəli sürdüyü fikirləri şərh edərkən hiss edirsən ki, Yusif Seyidov özü də şair təbiətli alimdir. Yusif Seyidov sözüünə davam edərək yazır ki, N.Həsənzadəyə görə “Xalqın taleyidir sözün taleyi”... Sözüün də insan kimi qanı var”. Şair burada sözə canlı bir varlıq kimi baxır, sözdə insani keyfiyyət görür, əgər sözün insan kimi qanı varsa, deməli o duyur, hiss edir, hətta düşündür də. N.Həsənzadə “hər sözdə bir arzu var” deyəndə məhz bu mənada çıxış edir. Bu baxımdan Yusif Seyidov demək olar ki, N.Həsənzadənin bütün yaradıcılığını izləyir. Tutarlı nümunələr gətirir, həm yaradıcı sözü, həm də N.Həsənzadə poeziyasını təbliğ edir.

Yusif Seyidovun “Sözün qüdrəti” monoqrafiyası həqiqətən də sözün qüdrət və əzəmətini, hüdud və imkanlarını açıqlayan dəyərli monoqrafiyadır. Bu monoqrafiya sanki, qüdrətli ədəbiyyatşünas və dilçi alimin birgə yaradıcılıq məhsuludur. Kitabda iki elmi sahə eyni səviyyədə görünməkdədir. Müəllif hər bir sənətkara onun sözlə bağlı poetik axtarışları və müşahidə imkanları səviyyəsində sənətkarlıqlarının miqyası əhatəsində yaşayır. Xəlil Rza Ulutürkün poeziyası və söz məsələlərindən bəhs edərkən Yusif Seyidov haqlı yazır ki, “X.Rza sözlər aləmində yaşayır desək səhv etmərik. Həm də yalnız bir şair, sənətkar kimi deyil, bir insan, vətəndaş kimi də sözlər onun daimi qonağı, yol yolçusu, həmdəmidir. “Mən ana qartalım, söz – bala qartal, könlümə baş qoyub çolpalar yatır” – misraları bu münasibətin ifadəsidir”. Belə tutarlı mülahizə və hökmlərdən sonra o, şairin uşaqlar üçün yazdığı şeirlərindən səviyyəli nümunələr verir:

Cümlə dürüst, duyğu təmiz, söz qəşəng,
Hərfi yazıb, sonra ürək şəkli çək.
Varlığını hərfə görə verməsən,

Heç əlinə alma qələm onda sən. – belə yaradıcılıq məşqləri əhatəsində Yusif Seyidovun kamil tədqiqatçılıq bacarığı, alimlik istedadının hüdud və imkanları üzə çıxır, monoqrafiyanın böyük zəhmətlə ərsəyə gəlməsi, üstəlik Y.Seyidovun özünün vətəndaş alimlik qüruru, alimlik məsuliyyəti çox aydın görünür. Deyəndə ki, onun (X.Rzanın-Ş.A) qələmində söz “Çörəkdən müqəddəs, zərdən bahalıdır, sözlər vulkanların davamı “ – Söz-gəmi. Cəsurluq onun mayası” və digər ümumiləşdirmələri ilə “Şair və söz sənətkarlığı” faktına aydınlıq gətirir, özünün böyük alim olduğunu, “söz sənətkarlığı” probleminin mahir tədqiqatçısı olduğunu təsdiq edir. Monoqrafiyada qələmə alınan digər sənətkarlara da eyni təmkin və ləyaqətlə yanaşılır. Monoqrafiyanı oxuduqca alimin məsuliyyət, təmkin, cavabdehlik hissini, qüdrət və əzəmətini görmək mümkündür. Monoqrafiya şairə - ana dilinə xalqın-millətin əmanəti, vətənin “Danışan dili – görünən – eşidən – dinləyən – nəticə çıxaran qüdrət və əzəmət vasitəsi kimi baxan alimin vətəndaşlıq yanğısı hesabına ərsəyə gəlmişdir desək səhv etmərik. Bu baxımdan Yusif Seyidovun ustad sənətkar Məmməd Araz haqqındakı mənalı, tutarlı mülahizələri onun “Söz və zaman”, “Söz və insan”, “Söz və sənətkar”, “Söz və vətəndaşlıq borcu”, “Söz və vətən” anlayışlarının səviyyəsini öyrənmək baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Alim deyəndə ki, Məmməd Araz “Sözlə əlaqədar belə ifadələr işlədir: “Söz seli”, “Söz çaları”, “Söz yarışı”, “Söz yurdu”, “Söz çiçəyi”, “Sözün odu”, “Söz gəmisini”, “Söz aynası”, “Söz meydanı”, “Söz babaları”, “Sözün xəyal qanadı” və s. Bunlar gəlişi gözəl ifadələr olmayıb sözün müxtəlif mənə çalarlarını ifadə etmək üçün işlənən ifadələrdir”. (səh. 195).

Biz isə deyirik, bunlar sadəcə olaraq adi söz faktları deyil, hər bir ifadənin arxasında, işlənməsində böyük əmək, zəhmət, məsuliyyət, müşahidə və axtarışlar dayanır. Yusif Seyidov hər bir ifadənin, sözlə bağlı hər bir kəlmənin tapılması üçün Məmməd Arazın şeir kitablarını dönə-dönə oxumağa məcbur olmuşdur. Digər tərəfdən belə axtarış və müşahidələr xüsusi əmək-zəhmətlə bağlı olsa da dərin ümumiləşdirmələr, elmi izah və şərhlər hesabına, sistemli tədqiqatçılıq məharəti sayəsində ərsəyə gəlmişdir. M.Arazın söz barəsində dediyi, “Söz insanı günəşə də ucalda bilər”, “Sözlə qılınc çəkmək, köülləri almaq olar” və digər mülahizələrinə Yusif Seyidovun münasibəti, verdiyi səciyyənamə və təhlilləri həm elmi, həm də təcürbi nöqteyi nəzərdən tutarlı və qiymətlidir. Bir də ona görə ki, Yusif Seyidovun özü də bəhs etdiyi sənətkarlar; M.Araz və digərləri kimi söz-dil alimi, söz sahibi idi, sözün qədr-qiyətini mükəmməl bilən vətəndaş, ziyalı alim idi. O, klassiklərin söz haqqında kəlamlarını dərinləndirirdi. Onun söz-dil xiridarı olmasında klassik əsərlərin müstəsna əhəmiyyəti, sözün qüdrəti ilə yaradılan əqli və fiziki, insan obrazlarının, qəzəl ədəbiyyatının, Leyli və Məcnunların, Xosrov və Şirinlərin və s. böyük təsiri olmuşdur. “Sözün də su kimi lətafəti var”, “Bir inci saflığı varsa da suda, yazsaydım hər görüb hər eşidəni, yalana çəkərdi sözün yüyəni”, “Düşüncəsiz bir söz kimə gərəkdə, kim belə sözləri dinləyəcəkdə”, “Sözün qiymətini salar yalanlar, doğrunu danışan qiymətli olar” və s. (N.Gəncəvi), “Xəlfə ağzın sirrini həmdəm qılır izharı söz”, “Ver sözə əhya ki, tutduqca səni Xaba əcəl, eylər ol saat səni ol uyqudan bidarı söz” (M.Füzuli), “Nizami qoymamış deyilməmiş söz” (Ə.X.Dəhləvi), “Ey söz dünyasına hakim Nizami” (Şirvan Şah Axsitan) və digər; Şah İsmayıl Xətai, M.P.Vaqif, Q.B.Zakir, S.Ə.Şirvani, S.Vurğun, R.Rza, M.Rahim və s. kimi klassiklərə dərinləndirən bələdçiliyi Yusif Seyidovun qüdrətli, sənətkarcasına söz-dil tədqiqatçısı, söz-dil alimi olmasını şərtləndirən amillərdən olmuşdur.

Yusif Seyidov M.Arazdan misal gətirərək; “Şair olan kəs odlu söz tapmayıb, oda yanmasa”, “Sözün üstündə şam kimi yan; Asan gələn, gedir asan”, “Yoxdursa sözünün kəsəri – yazma”. Yusif Seyidov fikrini əsaslandırmaq üçün M.Arazdan səviyyəli nümunə gətirir:

Yenə də ağ varaq gərəkdir mənə,
Yazıb pozduqlarım xoşuma gəlmir,
Necə söz ələyib seçsəm də yenə,

Qəlbim istəyən söz huşuma gəlmir.

“M.Araz və söz” hissəsində Y.Seyidov, M.P.Vaqif, Aşıq Ələsgər, M.Ə.Sabir, Aşıq Şəmşir, R.Rza, N.Xəzri, F.Sadiq, Ə.Kərim və digər sənətkarların müdrük sözlə kama yetişdiklərini xüsusi qeyd edir.

Monoqrafiyada “Cabir Novruz və söz sənətkarlığı” ilə bağlı xüsusi səhifələr var. Yusif Seyidov bu başlıqda ilk sözünü Cabir Novruzdan gətirdiyi bir misra ilə başlayır: “Hər söz arxasında uçan quşam mən”. Əlbəttə, bu misra həm çox söz deyil, həm də çox mənalar ifadə edir. Burada səmərəli axtarışlar da, ciddi əmək, zəhmət də, şairlik sənərinə, ana dilinə güclü məhəbbət və vətəndaşlıq borcu da var.

Yusif Seyidov “Cabir Novruz və söz sənətkarlığı” soracağı ilə onun bütün şeir kitablarını vərəqləyir. Misqal-misqal sözlə bağlı nümunələri toplayır və onların səviyyəli şərhini verir. Belə yaradıcılıq yolu Yusif Seyidovun bütün elmi əsərlərinə xasdır. Bu yaradıcılıq yolu qırmızı xətt kimi onun bütün əsərlərində aydın görünür.

Yusif Seyidovun tədqiqatçılıq sirri olduqca maraqlı faktlarla zəngindir. O, hər bir monoqrafiyasının, eləcə də məqaləsinin ərsəyə gəlmə səbəblərini açıqlayarkən ilk növbədə ictimai əhəmiyyəti olan səbəbləri önə çəkir. Yaradığı əsərin dilçilik elminə, ümumən ədəbi dil və ədəbi proseslərə xeyrini izah edir. Bu baxımdan istər çoxsaylı elmi-nəzəri məqalələrində, istərsə də xüsusi tədqiqat əsərlərində; Söz-dil əsas baş mövzu kimi götürülür. “Azərbaycan dilində söz birləşmələri”, “Dil sistemində söz birləşmələrinin yeri”, “Klassik Azərbaycan şairləri söz haqqında”, “Yazıçı və dil”, “Sözün şöhrəti”, “Sözün qüdrəti”, “Ədəbi tənqid və bədii dil”, “Sözün hikməti” və digər monoqrafiyalarında ənənələrə, milli dəyərlərə sadıq qalaraq, heç kimi təkrar etmədən “sözün ədəbi portretini” yüksək səviyyədə yaradır. Onun yaradıcılıq prosesini şərtləndirən amillərdən biri də o idi ki, dilçi-filoloq alim kimi o, müasir ədəbi prosesi, dilçilik ədəbi-bədii mühitini daim izləyən, sözün tarixi və müasir inkişaf qanunauyğunluğunu nəzərdə saxlayan, dilçilik elminin tələb və prinsiplərinə yüksək elmi səviyyədə cavab verməyə çalışan alimlərdən idi. Yusif Seyidov müasir – XX əsr dilçilik elminin inkişaf qanunauyğunluğunda klassik ədəbi mühit, ədəbi proses və mərhələlərinin yaradıcı və davamlı ənənələrini diqqət mərkəzində saxlayan dil tarixi məsələlərini qaynaqlar və klassik nümunələrdən izləyən, yazıçılıq sənətində müstəqim amil olan xalq dilinə - bədii və elmi söz yaradıcılığına – alimliyin meyarı kimi baxan tədqiqatçı idi. Bu müqəddəs istək onu, minnətsiz olaraq əsrimizin görkəmli ədəbiyyatşünas alimləri ilə bir sırada saxladı. Bu yaradıcılıq yolu onu dilçi alim olmaqdan savayı, həm də dil tarixçisi, ədəbiyyatşünas, söz xiridarı kimi şöhrətləndirdi. Təbiətə, doğma yurda, elə-obaya vurğunluq onu vətəndaş, ziyalı, fədakar alim, böyük şəxsiyyət kimi şöhrətləndirdi. O, N.Gəncəvi, İ.Nəsimi, M.Füzuli, M.P.Vaqif yaradıcılığında sənətkarlıq məsələlərini tədqiq edə-edə müasir sənətkarlar – S.Vurğun, R.Rza, M.Rahim, O.Sarıvəlli qədər uzun və şərəfli bir yaradıcılıq – alimlik yolu keçdi. “Klassik Azərbaycan şairləri söz haqqında”, “Ədəbi tənqid və ədəbi dil”, “Yazıçı və dil” monoqrafiyaları ilə sözün obrazını – portretini yaratdı. Güclü dilçi alimlər nəslə yetişdirdi.

“Sözün qüdrəti”ndə qələmə aldığı S.Tahir, Ə.Kərimli, F.Sadiq, Fəmil Mehdi, A.Vəfəli, S.Rüstəmxanlı, F.Qoca, Məstan Əliyev, T.Bayram, H.Ziya, İ.Coşqun, V.Nəsim, Y.Həsənbəy, M.Yaqub və digər şairlərin poetik söz nümunələri əsasında “Yazıçı və dil” monoqrafiyasını hazırlayan Yusif Seyidovun tədqiqatçılıq prosesi belə fikir deməyə haqq verir ki, o, bütün ömrünü sözə, sözün-dilin tədqiqinə həsr etmişdir, mahir söz xiridarı kimi şöhrət qazanmışdır.

“Yusif Seyidov və söz yaradıcılığı – söz sənətkarlığı” həm də əsas prinsip-ölçü vahidi kimi zamanın tələb və ehtiyacları ilə bağlı mövzudur. Y.Seyidov haqlı yazırdı ki, “Ədəbi dil, eləcə də, бүgünkü Azərbaycan ədəbi dili müxtəlif üslubların məcmusu olsa da, öz başlanğıcını bədii dildən almış və əsrlər boyu bu üsluba əsaslanmışdır. Bu cəhətdən bədi əsərlərin dilinin öyrənilməsi çox vacibdir.

1979-cu ildə “Yazıçı” nəşriyyatı tərəfindən çap olunan “Yazıçı və dil” monoqrafiyası XIX-XX əsrlərin söz ustalarına klassik sözün tələb və prinsiplərinə həsr olunmuşdur. Klassik ənənələrlə bağlı olan poeziya dili Yusif Seyidovun araşdırmalarında öz təsir dairəsi, təsvir imkanları ilə müasir poeziya üçün bir nümunə - təcrübə yolu olmuşdur. Həm klassik şeir şəkilləri, həm onların dili, heca vəznli şeirin inkişafına ciddi təsir göstərmişdir. Kitaba “ön söz” yazan professor S.Əlizadə haqlı deyir ki, “Y.Seyidovu bir dilçi filoloq kimi səciyyələndirən əsas xüsusiyyətlərdən biri onun ədəbi prosesi ardıcıl izləməsi, xalis ədəbi tənqidlərə meyilli olmasıdır. O, Azərbaycan filologiyasına əlaqəli bir tam kimi baxan tənqidçi alimdir, ədəbiyyatşünaslıq invisiyası onu şeir-sənət məsələləri ilə məşğul olmağa, ədəbi dilimizin tarixi inkişafını, bu dilin bədii üslubunda baş verən keyfiyyət dəyişmələrini şərh etməyə gətirib çıxarır” (2, səh. 7). Monoqrafiyanın XIX əsr bəhsində Y.Seyidov A.A.Bakıxanov, M.Ş.Vazeh, Q.B.Zakir, S.Ə.Şirvani, S.Ə. Nəbati, X.B.Natəvan kimi sənətkarın yaradıcılığında söz sənətkarlarından, XX əsr bölməsində C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, Ü.Hacıbəyov, Ə.Haqverdiyev, Abdulla Şaiq, M.S.Ordubadı, Ə.Nəzmi, Ə.Qəmküsar, Abbas Səhhət, M.Hadi, Ömər Faiq Nemanzadə, F.B.Köçərli və digər sənətkarların dili, sözə münasibəti tədqiqatına cəlb olunur.

Monoqrafiyanı oxuduqda belə qənaətə gəlmək olur ki, Y.Seyidov öhdəsinə çox böyük – ağır bir vəzifə götürmüşdür. Bütöv bir institutun görəcəyi işi təkbaşına və ləyaqətlə başa çatdırmışdır. Bizim məqsədimiz “Yusif Seyidov və söz sənətkarlığı” problemini ardıcıl – sistemli şəkildə tədqiq və şərh etmək deyil. Bu bir yox, çoxsaylı tədqiqatların işidir. Bu kiçik yazı, bu qüdrətli dilçi alimin yaradıcılıq prosesi, mövzular aləmi, xüsusilə söz sənətkarlığı haqqında tezislər şəklində - ümumiləşdirmələrlə deyilən, əsərlərindən alınan təəssüratların kiçik bir qismidir. Ona qalmış olsa, Yusif Seyidovun adlarını çəkdiyimiz çoxsaylı monoqrafiyalarının hər biri ayrıca araşdırma – tədqiqat mövzudur. Nəzərə alsaq ki, Yusif Seyidov haqqında çoxsaylı alimlər, dilçi-ədəbiyyatşünas tədqiqatçılar qiymətli fikirlər söyləmişlər və hər biri də onun mövzular aləmini, böyük əmək və zəhmətini, məsuliyyət hissini yüksək qiymətləndirmişlər və onun səmərəli fəaliyyətinin çoxsaylı araşdırmaların məhsulu olduğunu vurğulamışlar. “Yusif

Seyidov və söz sənətkarlığı” mövzusunun həm ağır, həm də çətin və vacib olduğunu etiraf etmişlər. V.Məmmədəliyev, A.Məhərrəmov, S.Əlizadə, A.Abasov, T.Bünyadov, H.Əsgərov, M.Cəfər, R.Əsgərov, S.Ibrahimov, R.Quliyeva, M.Qurbanova, Ə.Cavadov, N.Xəlilov və digər alimlərin gəldikləri nəticə, ümumi rəy ondan ibarətdir ki, Yusif Seyidov klassik dilçi alim, ədəbiyyətə qovuşan həmişəyaşar yaradıcı – vətəndaş dilçi kimi dilşünaslıq elminin fəvqündə dayanır. Biz də bu fikirdəyik ki, Y.Seyidov öz mənalı yaradıcılığı, güclü vətəndaşlığı, böyük ziyalılığı ilə əsrdən-əsrə adlayan, həmişə müasir olan Azərbaycan dilçilik elmi kimi ədəbiyaşar klassik alimlərdəndir. Fərdi-şəxsi xarakteri ilə tipik azərbaycanlı-türkçü-islamçı, ictimai mövqe ilə bağlı vətəndaş-qüdrətli ziyalı olan Yusif Seyidova - dilçilik elminin ustadına Allah rəhmət eləsin – Amin!

Ədəbiyyat

1. Y.Seyidov. Söztin qüdrəti. Bakı, Yuva, nəşr. 1983. Səh. 172, 174
2. Y.Seyidov. Yazıçı və dil. Bakı, “Yazıçı” nəşriyyatı, 1979. Səh.7

Açar sözlər: *dilçilik, söz, obraz, portret, bədii dil, elm, mədəniyyət.*

Ключевые слова: *языковедение, слово, образ, портрет, художественный язык, наука, культура.*

Key words: *linguistics, word, image, portrait, artistic language, science, culture.*

Юсиф Сеидов и мастерство слова

Резюме

Статья посвящена творчеству Юсифа Мир Ахмед оглы Сеидова, его высоким заслугам в развитии Азербайджанского языковедения и культуры. В статье рассказывается о его научной деятельности, выполненной им большой работе в развитии языковедения как науки. Отмечается, что в отличие о написанных о слове, Юсиф Сеидов создал портрет-образ слова, доказав, его значимость как главной единицы человеческого фактора; выделил слово в качестве положительного идеального факта. Ему удалось утвердить, что все виды художественно-научных деятельностей, научных творческих областей, связанных с культурой, проходят через слово.

Монографии «Художественная критика и творческий язык», «Писатель и язык», «Величие слова» широко проанализированы в статье. Во всех произведениях ученого основной тематикой является язык-слово.

Yusif Seidov and word's mastery

Summary

The article is devoted to the work of Yusif Mir Ahmed oglu Seidov, his high achievements in the development of Azerbaijani linguistics and culture. The article tells about his scientific work, his great work in the development of linguistics as a science. It is noted that, in contrast to those written about the word, Yusif Seyidov created a portrait-image of the word, proving its importance as the main unit of the human factor; singled out the word as a positive ideal fact. He succeeded in affirming that all kinds of artistic and scientific activities, scientific creative fields connected with culture, pass through the word.

The monographs “Art Criticism and Creative Language”, “Writer and Language”, “Greatness of Words” are widely analyzed in the article. In all the works of the scientist, the main theme is language-word.

Rəyçi: *dos. Mərdanova Samirə*